

Životné osudy

Spomienky a svedectvo Bardejovčana žijúceho v Kanade, Mayera Schöndorfa

Volám sa Mayer Schöndorf a narodil som sa v Bardejove v roku 1928. Som vnukom Henricha Schöndorfa, ktorý takmer celý život prežil so svojimi piatimi synmi v tomto krásnom meste, kde sa naši predkovia usadili už začiatkom 18. storočia. Vlastnil obchod na jednom z rohov námestia (bývalý Nábytok) a považovali nás za jednu z najprominentnejších židovských rodín v tomto nádhernom meste. Hoci žijem už viac ako 60 rokov v Montreale v Kanade, spomienky na moje detstvo a mladosť ma nikdy neopustili. Neuplynie ani jeden deň, aby som si nespomenul na Bardejov, aj keď nie všetky roky, ktoré som tam prežil, boli šťastné.

Prvé spomienky mám na vek 4-5 rokov, na šťastný rodinný kruh a mnohých priateľov zo škôlky. Moji priatelia neboli iba Židia, keďže sme mali výborných susedov, s ktorými naša rodina vychádzala veľmi dobre. Často som sa hrával v ich dome a oni v našom. Židovská komunita v Bardejove bola silne súdržná, sceľovali to aj početné manželstvá uzatvárané medzi členmi komunity a preto sme boli skoro ako jedna veľká rodina. Hoci v Bardejove bolo veľa chudobných ľudí, našej rodine sa našťastie vodilo dobre. Komunita bola dobre organizovaná a fungovala tu aj dobrá a dostupná sociálna pomoc. Starali sme sa o to, aby nikto nebol hladný, zvlášť cez sabat. Žili sme na ulici Martina Rázusa (dnešná Jiráskova ulica), z jednej strany sme susedili s rodinou Pšeničkových a z druhej Vechterových. Priamo cez ulicu bola škola, kde som chodil prvé štyri roky a pamätám si na to, že som patrila k najlepším študentom. Do mestskej školy (meštianka) ma prijali už po 4. triede. Tiež si spomínam, že sme strávili veľa času pozorovaním kováča pána Hažira, keď podkúval kone hneď za rohom. Zo všetkým spomienok, ktoré mám, sú ďaleko najkrajšie spomienky na letá, keď sme v Bardejovských Kúpeľoch prenajali izbu v Rákocziho vile, kam prišli na prázdniny všetci moji bratrance a sesternice z Humenného a Mnichova.

To všetko veľmi rýchlo skončilo v roku 1939 rozdelením Československa a príchodom nemeckej armády počas ťaženia do Poľska. Krátko na to sa objavili vážne antisemitské útoky a pre mňa osobne to začalo, keď boli všetky židovské deti vylúčené zo škôl. Nasledovalo mnoho, mnoho nariadení, ktoré nám sťažovali život a celé to vyvrcholilo deportáciami. Našťastie pre nás, slovenská vláda nestratila všetku súdnosť a rozhodla, že ponechá niekoľko rodín, ktoré boli považované za ekonomicky dôležité, pokiaľ budú štátu prospešné. Moja rodina bola jednou z tých šťastných, ktorej sa takto podarilo vyhnúť prvým deportáciám (v roku 1942). Obchod môjho otca prebral jeden z najslušnejších ľudí, menom František Gábor, ktorý urobil všetko preto, aby nás zachránil od rovnakého osudu ako čakal ostatných Židov. Pre Židov, ktorí sa zachránili, sa stal život veľmi ťažký, no moja najviac traumatizujúca spomienka je na denné

Centrum Bardejova, miesto vtedajšieho stretávania sa ľudí (dobová pohľadnica z predvojnového obdobia).

Nedovoľte zabudnúť, že sme tu niekedy s vami žili

dražby vecí, zhabané v opustených židovských domoch. Rady sa začali tvoriť už za skorého rána, keď obyvatelia z okolitých dedín prichádzali pešo, aby využili ako prví šancu lacno kúpiť oblečenie a nábytok. Moji rodičia sa obávali o svoj osud v Bardejove a rozhodli, že zabezpečia, aby sme ja a môj brat boli prepašovaní do Maďarska, kde v tom čase žili Židia ešte v relatívnom pokoji. Prevádzka, ktorí žili v pohraničných dedinách, si vyúčtovali veľmi veľa peňazí, ale napriek tomu mňa a brata opustili v tmavom lese uprostred noci, no nejako sa nám podarilo dostať sa do Košíc (v tom čase súčasť Maďarska). Nanešťastie nás tam zatklí a vrátili, ale cestou k hranici som ušiel a ostal som sám v Maďarsku, až pokiaľ Nemci nezačali okupovať krajinu. Židovská komunita a niektorí vzdialení príbuzní mi boli veľmi nápomocní. Keď prišli Nemci aj tam, podarilo sa mi vrátiť do Bardejova, kde ešte stále žili moji rodičia a strýkovia s niekoľkými ďalšími rodinami. Netrvalo to však dlho a Židia, ktorí tu ostali, boli prinútení opustiť mesto a presťahovať sa na západ krajiny a tak sme skončili v Novom Meste nad Váhom. Ešte pred odchodom moja mama nechala niektoré veci, s ktorými sa spájalo veľa našich osobných spomienok, u našich skvelých susedov a priateľov Prusákovcov a Kunstovcov. Z Nového Mesta nad Váhom sme boli deporto-

vaní do Serede a odtiaľ do Birkenau-Auschwitzu, z ktorého ma premiestnili do iných koncentračných táborov (prežil aj tzv. Pochod smrti), aby 11. apríla 1945 ma definitívne oslobodili Američania v Buchenwalde (ostatní členovia rodiny boli v iných koncentračných táboroch).

Návrat do Bardejova mi trval tri mesiace. Našiel som tam svoju mamu, brata a sestru, ako aj niektorých strýkov s ich rodinami. Niektorí členovia rodiny zahynuli. Môjho otca zavraždili.

Nastal čas začať nový život v Bardejove. Spočiatku to bolo veľmi ťažké. Hoci k nám väčšina ľudí bola priateľská, našlo sa pár takých, o ktorých sme vedeli, čo páchali počas vojny a vôbec nebolo ľahké čeliť stretnutiu s nimi. Najťažšie bolo kráčať ulicami Bardejova a nestretnúť ani jedného z mojich priateľov alebo príbuzných, vediac, že už nie sú nažive. Deportovali nás odtiaľ vyše 3 600, prežilo ani nie 300 osôb. Všetko, čo mama nechala u našich susedov, nám vrátili a na rodiny Prusákovcov, Kunstovcov, tak ako aj na pánov Adama Bombu, Františka Gábora, pani Burešových a mnohých statočných a skvelých priateľov rodiny, budem stále s láskou spomínať. Obchod môjho otca vrátili mame a s pomocou pána Františka Gábora sme začali odznova. Nanešťastie strašné, pretrvávajúce spomienky nám nedali spať a rozhodli

sme sa tak ako mnoho iných Židov, ktorí sa vrátili, že tu nemôžeme ostať. Skúsili sme odísť žiť do krajín mimo Európy, ale žiaden štát nechcel povoliť voľnú imigráciu a Izrael ešte vtedy neexistoval. Mal som to šťastie, že Kanadská židovská komunita podporila môj príchod do Kanady a tak som tam dorazil v januári 1948. Nevedel som nič o Kanade, nevedel som po anglicky a nemal som žiadne peniaze. Odišiel som zo Slovenska s jedným kufríkom. Prešlo pár rokov, oženil som sa, vychoval som deti, teším sa z vnúčat, pravnúčat, som finančne nezávislý. Chýba mi bardejovská židovská komunita a bohužiaľ, väčšina tých, čo prežili vojnu a zachránili sa, už nie sú medzi nami. Priležitostne sme v kontakte, a keď sa rozprávame, naše prvé slová sa spájajú s Bardejovom a našimi spomienkami. Opustili sme svoje rodisko, naše domy, hroby našich blízkych. Nikdy sme však nezabudli na túto krajinu a mesto, z ktorého sme odišli. Nedovoľte zabudnúť, že sme tu niekedy spolu s vami žili. Nech nikto z vás ani z vašich detí nepozná také utrpenie, aké sme prežili my.

Želám požehnané Vianoce a šťastlivý nový rok 2009 všetkým obyvateľom môjho rodného Bardejova.

Mayer Schöndorf
Montreal, Kanada

(Preložil a upravil -ph-. Poznámky kurzívou v zátvorkách upresňujú niektoré miesta alebo udalosti)

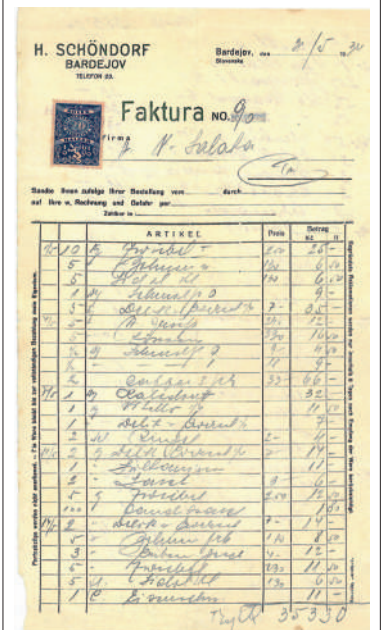
Mayer Schöndorf (prvý zľava) ako dieťa.

Mayer Schöndorf (druhý sprava) so svojimi súrodencami.

Mayer Schöndorf (vľavo) ako mladenec so svojim H. Einhornom (1946).

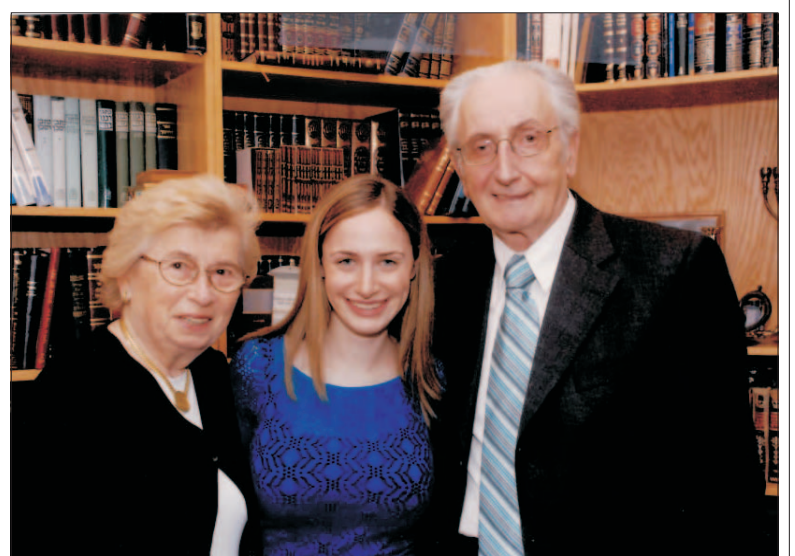
Faktúra z obchodu H. Schöndorfa z roku 1934.

Obchod Henricha Schöndorfa, starého otca Mayera Schöndorfa, na jednom z rohov dnešného Radničného námestia.

Mayer Schöndorf v čase, keď sa skrýval v Maďarsku.

Mayer Schöndorf v súčasnosti ako 80-ročný v spoločnosti svojich blízkych.